

УДК 342.9

<https://doi.org/10.34142/23121661.2022.36.02>

orcid.org/0000-0002-0033-5009

© Компанієць І.М., 2022

orcid.org/0000-0002-0328-7241

© Нечитайленко А.О., 2022

orcid.org/0000-0001-7461-7909

© Нечитайленко В.А., 2022

**І. М. Компанієць, А.О. Нечитайленко,
В.А. Нечитайленко**

**ВЗАЄМОДІЯ ОРГАНІВ ЕКОЛОГІЧНОГО
КОНТРОЛЮ З ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОЇ
СЛУЖБИ УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ
СИТУАЦІЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

**I. Kompanijetz, A. Nechitaylenko,
V. Nechitaylenko**

**INTERACTION OF ENVIRONMENTAL
BODIES OF CONTROL WITH BODIES
OF THE CIVIL SERVICE OF UKRAINE FOR
EMERGENCY SITUATIONS UNDER THE
CONDITIONS OF THE STATE OF MARTIAL**

Анотація. У статті на основі аналізу норм чинного законодавства та практики його реалізації, а також наукових праць представників юридичної науки досліджено основні напрямки і форми взаємодії органів екологічного контролю з органами Державної служби України з надзвичайних ситуацій в умовах воєнного стану, виявлено проблеми правового регулювання цієї взаємодії та вносяться пропозиції з підвищення його ефективності.

Ключові слова: екологічний контроль, правоохоронні органи, органи з надзвичайних ситуацій, взаємодія, воєнний стан.

Annotation. In the article, based on the analysis of the norms of the current legislation and the practice of its implementation, as well as scientific works of representatives of administrative and legal science, the main directions and forms of interaction between environmental control bodies and the State Service of Ukraine for Emergency Situations under martial law are investigated. Some problems of legal regulation of this interaction are revealed. The relevance of resolving these problems is due to the need for daily application of urgent, prompt measures to eliminate the consequences of hostilities on the territory of our state, as a result of which strategic and civilian infrastructure facilities are destroyed or significantly damaged, people die, and irreparable environmental damage is caused. At the same time, the current legislation that defines

the competence and procedure for interaction between environmental control bodies and the emergency service has remained essentially unchanged since its adoption, and this implies the need to bring it into line with the conditions of martial law. The article makes specific proposals for its improvement.

Key words: environmental control, law enforcement agencies, emergency agencies, cooperation, martial law.

Постановка проблеми. Побудова в Україні суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави та її подальший розвиток і захист неможливі без всебічного забезпечення її національної безпеки. У відповідності до Закону України "Про основи національної безпеки України" [1] вона забезпечується запровадженням державної політики у відповідності до програм, стратегій, концепцій та доктрин по суті у всіх сферах суспільного буття – економічній, політичній, соціальній, науково-технологічній, інформаційній, оборонній тощо. Згідно цього ж закону, одним з пріоритетних національних інтересів є забезпечення техногенно та екологічно безпечних умов життєдіяльності нашого суспільства.

До основних же напрямів державної політики в екологічній і техногенній сферах закон відносить постійний ефективний контроль за належним станом оточуючого нас природного середовища, виявлення та повне усунення будь-яких загроз для здоров'я населення, ліквідацію наслідків шкідливого впливу діяльності промислових підприємств, робота яких прямо пов'язана з їх можливим негативним впливом на стан екології, а також людської діяльності, яка спричиняє шкоду оточуючому природному середовищу. Важлива роль у цьому відводиться і впровадженню в процес виробництва екологічно безпечних виробничих процесів, недопущення застосування небезпечних для екології технологій, речовин і матеріалів.

На реалізацію цих завдань та для досягнення мети формування збалансованої державної екологічної політики прийнятий Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» [2] та створена система державних органів, одним із важливих завдань яких є захист національних інтересів в екологічній сфері – Державна екологічна інспекція України (надалі – ДЕІУ) та Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України з підпорядкованими їм територіальними органами.

Важливим є й те, що певні завдання в забезпеченні екологічної безпеки нашої держави виконують також і майже усі правоохоронні органи у тісній взаємодії з ДЕІУ та її підрозділами на місцях, використовуючи при цьому певні форми та методи державного управління. Однак, на сьогодні існують й правові проблеми такої взаємодії, які потребують свого вирішення.

Особливо актуальним є завдання забезпечення екологічної та техногенної безпеки України у сьогоdnішніх умовах воєнного стану. Знищення чи суттєве пошкодження окупаційними військами стратегічно важливої для нормального функціонування держави критичної інфраструктури (Запорізька атомна станція, електростанції та підстанції, аеродроми, залізниці, залізничні та автомобільні мости, важливі промислові підприємства, військові об'єкти), а також інфраструктури цивільної – лікарень, шкіл, дитячих садочків, житлових будинків та інших об'єктів, що забезпечують нормальне життя громадян України, потребують активної роботи з ліквідації наслідків злочинних дій агресора підрозділами по суті усіх правоохоронних органів, система яких визначена статтею 2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» [3]. Цей закон встановлює, що до них відносяться, зокрема: органи прокуратури, Національної поліції та Служби безпеки України, інші органи, які здійснюють правоохоронні або правозастосовні функції. А такими функціями саме й наділені ДЕІУ [4] та Державна служба України з надзвичайних ситуацій (надалі – ДСНСУ) [5] з її територіальними підрозділами, які із впевненістю також можна віднести до правоохоронних органів. Не зважаючи на те, що законодавство припинило здійснення планових та позапланових заходів державного нагляду (контролю) в умовах воєнного стану [6], цим органам дозволено виконувати ці функції за наявності загрози, що має значний негативний вплив на права, законні інтереси, життя та здоров'я людини, захист навколишнього природного середовища та забезпечення безпеки держави.

Утім, чинне законодавство України не містить норм, які визначали б механізм взаємодії ДЕІУ та ДСНСУ у справі забезпечення екологічної безпеки держави, а у наукових публікаціях не приділено ще належної уваги цьому питанню, хоча воно є в цей час актуальним і потребує ґрунтовних досліджень.

Аналіз публікацій за темою цього дослідження. Хоч і в недостатній мірі, але деякі проблеми взаємовідносин органів ДЕІУ з іншими правоохоронними органами, у тому числі й з органами ДСНСУ, досліджували представники юридичної, зокрема, адміністративно – правової науки – І.Д. Казанчук, А.М. Куліш, М.В. Краснова, Г.І. Балюк, А.Г. Бобкова, І. Смітюх, М.В. Сарапіна, У.В. Антонюк, які в своїх працях провели дослідження деяких проблеми взаємодії між собою правоохоронних органів у забезпечення ефективної реалізації ними своїх функцій.

Так, систему та загальні повноваження відповідних державних органів, метою діяльності яких є забезпечення екологічної безпеки та охорона навколишнього природного середовища, дослідив І.Д. Казанчук [7]. А.М. Куліш присвятив свою наукову працю висвітленню питання щодо визначення самої

сутності, характерних ознак і основних напрямків взаємодії між собою правоохоронних органів України, у тому числі й у сфері екологічної та техногенної безпеки [8]. М.В. Краснова, Г.І. Балюк та А.Г. Бобкова дослідили науково-методологічні та практичні проблеми правового регулювання екологічної безпеки України, захисту населення та територій за надзвичайних екологічних ситуацій техногенного та природного характеру, правові засади забезпечення екологічної безпеки в діяльності Збройних сил України [9]. Попов С. та Присяжнюк І. розробили концептуальні засади механізмів координації і взаємодії суб'єктів протидії надзвичайним ситуаціям, якими є типові форми об'єктивації теорії та методології механізмів публічного управління; проаналізували поняття «координація» і «взаємодія» та розкрили розуміння їх сутності [10]. Смітюх І. підготувала аналітичний матеріал щодо існування в Україні великої кількості органів державного нагляду (контролю), які мають право проводити перевірки суб'єктів господарювання у межах своєї компетенції, і на таку діяльність після запровадження воєнного стану законодавцем було введено мораторій. В її матеріалі зазначено, що в нашій державі існує 43 контролюючих органи, що є центральними та обласними державними адміністраціями, та 413 контролюючих органа типу територіальних, контрольну діяльність яких пропонується відновити [11]. У.В. Антонова розглянула деякі аспекти здійснення державного екологічного нагляду (контролю) в Україні в умовах воєнного стану [12].

Метою написання цієї статті є виявлення проблем в правовому регулюванні взаємовідносин ДЕІУ України з органами ДСНСУУ в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як відомо, ДЕІУ є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра захисту довкілля та природних ресурсів. Основним завданням ДЕІУ є: реалізація державної політики із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів у всіх його проявах, передбачених нормами цього положення. У відповідності до п. 8 Положення про неї, ДЕІУ під час виконання покладених на неї завдань взаємодіє в установленому порядку з іншими державними органами, допоміжними органами і службами, утвореними Президентом України, тимчасовими консультативними, дорадчими та іншими допоміжними органами, утвореними Кабінетом Міністрів України, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, громадськими спілками, профспілками та організаціями роботодавців, відповідними органами іноземних держав і міжнародних організацій, а також підприємствами, установами та організаціями.

Підрозділи ж ДСНСУУ, виконуючи особливі функції із цивільного захисту населення, ліквідації наслідків техногенних і природних катастроф, також взаємодіють по суті з усіма державними органами та органами місцевого самоврядування, окремими підприємствами і установами, у тому числі й ДЕІУ, правовою підставою чого є п. 8. Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій.

Виходячи із визначення в законодавстві призначення і функцій органів ДЕІУ та ДСНСУ, можна виокремити основні напрямки їх взаємодії.

Так, органи екологічного контролю: повідомляють відповідні підрозділи ДСНСУ про виявлені при здійсненні своїх контрольних повноважень порушення загальнообов'язкових правил, нагляд за дотриманням яких здійснюють відповідні підрозділи ДСНСУ; інформують про можливість настання надзвичайних ситуацій внаслідок грубого порушення екологічних та радіаційних норм, виявлених під час екологічного контролю; допомагають наявними силами та засобами підрозділам ДСНСУ в ліквідації наслідків надзвичайних екологічних ситуацій.

Відповідні підрозділи ДСНСУ за повідомленнями органів екологічного контролю про виявлені ними порушення відповідних загальнообов'язкових правил надсилають своїх фахівців для їх припинення і складання передбачених законодавством правових актів реагування на ці порушення; при загрозах виникнення надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру надсилають свої сили і засоби для усунення цих загроз; при виникненні таких надзвичайних ситуацій застосовують відповідні правові, організаційні та технічні засоби щодо ліквідації їх наслідків; вчиняють інші дії, які узгоджуються з наданими цим органам повноваженнями.

Оскільки в цей час немає будь-яких нормативно-правових актів, які б конкретно регулювали відносини щодо взаємодії органів ДЕІУ з органами ДСНСУ, то нагальною є необхідність внесення доповнень до чинного законодавства, зокрема до положень про ці органи. Останні зміни до них вносились останніми роками, але вони, по-перше, не стосувалися правового регулювання взаємовідносин цих органів, а по-друге, не враховували особливості їх діяльності в умовах воєнного стану.

Як видається, в них мають бути закріплені: завдання та принципи взаємодії цих органів, її основні напрямки, форми та методи; особливості взаємодії вказаних органів за територіальною ознакою, а також з урахуванням їх спільної роботи в сьогоденних непередбачуваних умовах.

Як видається, основними напрямками взаємодії цих органів мають бути визначені:

- 1) оперативний обмін інформацією, що стосується спільної діяльності цих органів;

2) розробка та здійснення узгоджених заходів щодо ліквідації наслідків ворожих обстрілів критичної та цивільної інфраструктури;

3) створення спільних оперативних штабів (робочих груп) для координації сумісних дій;

4) узагальнення підсумків їх сумісної діяльності та розробка нових форм взаємодії;

5) надання в районах проходження служби спеціально уповноваженим на те державним органам і посадовим особам необхідної допомоги в їх діяльності по контролю за дотриманням екологічних, радіаційних та технічних норм і правил;

б) визначення, враховуючи набутий досвід сумісної діяльності з ліквідації наслідків знищення чи пошкодження ворожими військами об'єктів інфраструктури, інші конкретні шляхи взаємодії підрозділів ДЕІУ та ДСНСУ як на державному, так і на територіальному рівнях.

Вважаємо також за доцільне поновити дію Положення «Про класифікацію надзвичайних ситуацій», затверджене Постановою КМУ від 15 липня 1998 р. № 1099 «Про порядок класифікації надзвичайних ситуацій» [13], що було скасовано 24.03.2004 року. Прийняте ще за мирних часів, це положення надавало визначення сутності надзвичайних ситуацій воєнного характеру, тобто таких, що пов'язані з наслідками застосування зброї масового ураження або звичайної військової зброї, під час яких виникають вторинні фактори ураження населення внаслідок зруйнування атомних і гідроелектричних станцій, складів та сховищ радіоактивних і токсичних речовин та відходів, нафтопродуктів, вибухівки, транспортних та інженерних комунікацій тощо. Були визначені, зокрема, особливості оцінки та реагування на ці надзвичайні ситуації. Поновлення його дії має супроводжуватися доповненням цього нормативно-правового акту нормами, прийняття яких викликане подіями, що відбуваються під час воєнних дій у сфері забезпечення екологічної безпеки та усунення наслідків надзвичайних ситуацій.

Висновки. Аналіз чинного законодавства та практики його реалізації, опрацювання близьких до теми нашого дослідження наукових публікацій учених – адміністративістів дозволили визначити сутність діяльності органів Державної екологічної інспекції України і Державної служби України з надзвичайних ситуацій та проблеми правового регулювання їх взаємодії в умовах воєнного стану.

Авторами не випадково обрана ця тема дослідження, адже вказані державні органи виконують сьогодні по суті одну і ту ж важливу функцію – ліквідації наслідків ведення бойових дій на території нашої держави, коли гинуть люди, знищуються чи зазнають суттєвих пошкоджень об'єкти критичної на цивільної інфраструктури, у тому числі й ті, пошкодження яких спри-

чиняє суттєвої шкоди екології, яку не можна виправити. Звертається увага на ту обставину, що нормативно-правові акти, які регулюють діяльність цих органів, майже не зазнали суттєвих змін та доповнень з моменту їх прийняття навіть після запровадження в країні воєнного стану. Тому у статті висловлені конкретні пропозиції щодо закріплення в праві та реалізації на практиці діяльності цих органів таких напрямків взаємовідносин, як оперативний обмін інформацією; створення спільних оперативних штабів (робочих груп) для координації сумісних дій; узагальнення підсумків їх сумісної діяльності та розробка нових форм взаємодії; визначення, враховуючи набутий досвід сумісної діяльності з ліквідації наслідків знищення чи пошкодження ворожими військами об'єктів інфраструктури, інші конкретні шляхи взаємодії підрозділів ДЕІУ та ДСНСУ як на державному, так і на територіальному рівнях.

Пропонується також поновити дію Положення «Про класифікацію надзвичайних ситуацій», затверджене Постановою КМУ від 15 липня 1998 р. № 1099 «Про порядок класифікації надзвичайних ситуацій» і доповнити його новими нормами відповідно до умов воєнного стану. Прийняте ще за мирних часів, це положення вдало визначало сутність надзвичайних ситуацій воєнного характеру як таких, що пов'язані з наслідками застосування зброї масового ураження або звичайної зброї, під час яких виникають вторинні фактори ураження населення з-за зруйнування атомних і гідроелектричних станцій, складів та сховищ радіоактивних і токсичних речовин та відходів, нафтопродуктів, вибухівки, транспортних та інженерних комунікацій тощо і встановлювало порядок усунення цих наслідків.

На нашу думку, запровадження цих пропозицій підвищить ефективність сумісної діяльності органів ДЕІУ та ДСНСУ з виконання ними складних завдань в умовах воєнного стану.

Література

1. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19 червня 2003 р. № 964-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 39. Ст. 351;
2. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25 червня 1991 року №1264-12. Відомості Верховної Ради УРСР. 1991. № 41. Ст. 546;
3. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів : Закон України від 23 грудня 1993 року № 3781-XII. Відомості Верховної Ради України. 1994. № 11. Ст. 50;
4. Про затвердження Положення про Державну екологічну інспекцію : постанова КМУ від 19 квітня 2017 року №275. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/275-2017-п#Text>;
5. Про Затвердження Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій : Постанова КМУ від 16 грудня 2015 р. № 1052 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1052-2015-п#Text>;
6. Про припинення заходів державного нагляду (контролю) і державного ринкового нагляду в умовах воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 13.03.2022 № 303. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/303-2022-п#Text>;
7. Казанчук І.Д. Адміністративно-правова система суб'єктів

охорони навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки в Україні. *Право і суспільство*. 2016. №5. С. 95–102; **8.** Куліш А.М. Поняття й ознаки взаємодії правоохоронних органів України. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 11. С. 90–93; **9.** Проблеми права екологічної безпеки : навч. посіб. / М.В. Краснова, Г.І. Балюк, А.Г. Бобкова [та ін.] ; під заг. ред. М.В. Красної та Р.С. Кіріна; відп. ред. В.І. Андрейцев; М-во освіти і науки України. Київ. нац. ун-т, Нац. гірн. ун-т. Дніпро: НГУ. 2016. 575 с.; **10.** Попов С. Присяжнюк І. Техногенно-екологічна безпека і надзвичайні ситуації: механізми координації та взаємодії. URL: <http://uran.oridu.odessa.ua/article/view/201817>; **11.** Смітюх І. Особливості проведення перевірок під час воєнного стану. Аналітичний матеріал. URL: <https://jurliga.ligazakon.net/analytcs/214598>; **12.** Антонюк У. В. Державний екологічний нагляд (контроль) в Україні в умовах воєнного стану. *Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття* (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права) : у 2 т. : матеріали Міжнар.наук.- практ. конф. (м. Одеса, 17 червня 2022 р.) / за загальною редакцією С. В. Ківалова. Одеса : Видавничий дім «Гельветика». 2022. Т. 1. С. 651–654. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/19729>; **13.** Про порядок класифікації надзвичайних ситуацій: Постанова КМУ від 15 липня 1998 р. № 1099. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1099-98-п#Text>.